

A Kisebbségkutatás
a Nemzetpolitikai Kutatóintézet közreműködésével jelenik meg

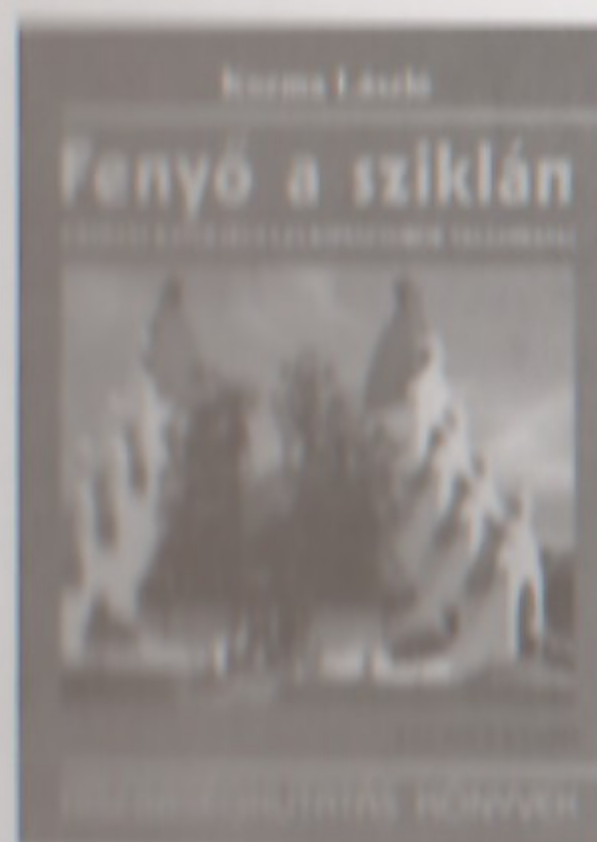
NPKI | NEMZETPOLITIKAI
KUTATÓINTÉZET

Együttműködő partnerünk:
Bethlen Gábor Alapkezelő Nonprofit Zrt.

* * *

A Lucidus Kiadó új könyvei

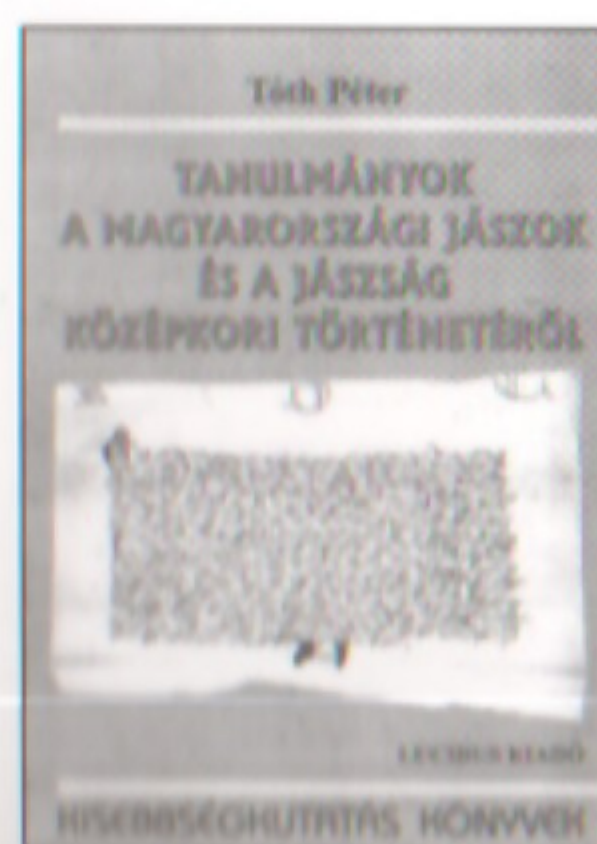
Kozma László:
Fenyő a sziklán.
Erdélyi katolikus
lelkipásztorok vallomásai
Budapest, 2013. 261 p.
3000 Ft

Orosz György:
Isten igaz Igéjében
meg nem csalatkozunk
Budapest, 2013. 361 p.
3100 Ft

Miskolczy Ambrus:
A modernitás útjain
és tévútjain
Budapest, 2013. 297 p.
3200 Ft

Tóth Péter: Tanulmányok
a magyarországi jászok
és a Jászság középkori
történetéről
Budapest, 2013. 215 p.
2600 Ft

KISEBBSÉG- KUTATÁS

MINORITY STUDIES

22. évfolyam, 2013. évi 4. szám

Alapító és főszerkesztő: Cholnoky Győző

Szerkesztők:

Kántor Zoltán, Ferenc Viktória, Halász Iván

Szerkesztőbizottság:

Pomogáts Béla (elnök),

Kántor Zoltán, Miskolczy Ambrus,

Szarka László, Szász Zoltán, Tóth Ágnes,

Doncsev Toso, Péntek János, Kocsis Károly,

Tóth Pál Péter, Halász Iván.

Kiadja a Lucidus Kiadó

1192 Budapest, Gomb utca 7. Telefon: (+36-1) 282-2250.

Szerkesztőségi titkár: Vágó Pálné

Tipográfia: Drobek Ödön

Nyomdai előkészítés: Scriptor Kft.

1134 Budapest, Angyalföldi út 30-32. Tel.: (+36-1) 349-5494

Szerkesztőség: 1014 Budapest, Hess András tér 5. fsz. 82-83.

Tel./fax: (+36-1) 225-2866.

Internet: www.lucidus.hu,

www.hhrf.org/kisebbssegkutatas,

<http://bgazrt.hu/npki/kiadvanyok/kisebbssegkutatas/1/>

A lap megjelenik negyedévenként.

Éves előfizetési ár: 4800 Ft (áfá-val),

külföldön 24 euró (+postaköltség: 12 € tengerentúlra, 8 € Európába).

Lapszámonkénti ár: 1200 Ft.

Előfizethető a kiadónál

a Monor és Vidéke Takarékszövetkezet 65100118-10025640 számláján.

Nyomás és kötés: Oliton Kft., 1104 Budapest, Kada utca 149.

Felelős vezető: Balogh Antal.

HU ISSN 1215-2684

TARTALOM

TANULMÁNYOK

TÖBBSÉGI NYELVŰ ISKOLAVÁLASZTÁS KISEBBSÉGBEN

- PAPP Z. Attila: Többségi nyelvű iskolaválasztás kisebbségben,
avagy a PISA-adatoktól a Kárpát-medencei diskurzusokig 7
- MÁRTON János: Többségi nyelvű iskolaválasztás székelyföldi magyar nemzetiségű
diákok körében..... 18
- BODÓ Barna: Magyar fiatalok többségi iskolaválasztása Aradon 31
- RAVASZ Ábel: Tartós döntések: iskolaválasztás Dunaszerdahelyen 49
- MORVAI Tünde: „Duplán teljesít.” Iskolaválasztás Zoborvidéken 60
- SZÜGYI Éva: Délvidéki magyarok a többségi tannyelvű oktatásban 74
- TROMBITÁS Tímea: Többségi nyelvű iskolaválasztás a vajdasági szórványban..... 87
- FERENC Viktória: Nyelvet tanulni, továbbtanulni, „létesülni” – többségi
iskolaválasztási stratégiák Beregszászban 98
- SÉRA Magdolna: Magyarok a szórványban a többségi oktatásban
(interjúzás tapasztalatai Beregrákoson) 122

KISEBBSÉGI NYELVEK

- HOPPA Enikő: Az olaszországi moken kisebbség nyelvi helyzete 137

MAGYAR SZOMSZÉDSÁGPOLITIKA

- BALI Lóránt: A horvát-magyar politikai kapcsolatok „életrajza”
az ezredfordulótól napjainkig 157

KRITIKA

- ZOLTÁN András: Az ukrán nyelvtörvényről 167

SZEMLE

NEMZETI TUDAT, NEMZETI ÉS ETNIKAI FOLYAMATOK

- Lampl, Zs.: Szlovákiai magyar identitástudat az elmúlt húsz évben
(Fekete Zsuzsanna) 172
- Knogler, M. – Lankes, F.: Szociális modellek a kibővített Európai Unióban:
Horvátország (Komáromi Sándor) 177

Graewert, T.: A bolgár politikai elit legitimációs válsága a 2013. évi előrehozott választások és a következmények tükrében (Komáromi Sándor)	180
Hudspith, S.: Moszkva mint világváros? Bevezetés (Pethő-Szirmai Judit)	182
Ismail, S.: Városi szubaltern erők az arab forradalmakban: Kairó és Damaszkusz összehasonlító elemzése (Pethő-Szirmai Judit)	186
NEMZETI ÉS NEMZETISÉGI IRODALMAK	
Elek T.: „Míg összeér a fenti és a lenti csend” – Markó Béla költészete (Cholnoky Olga)	190
KISEBBSÉGEK NYELVHASZNÁLATA	
Márku A.: Beszél Ön „kárpatjai magyarul”? (Tóth Enikő)	194
Ódor L.: A nyelv mint a nemzeti azonosság tükré: Svájc példája (Cholnoky Győző)	197
KISEBBSÉGEK KULTÚRÁJA	
Molnár M.E. – Uhrin E. (szerk.): Az Áchim-kutatás új útjai (Demmel József)	200
Kovács A. – Matus L. (szerk.): Jób megpróbáltatásai – egy evangélikus gyülekezet sorsfordulói (Kertész Botond)	203
KISEBBSÉGI POLITIKA	
Olejník, M.: A magyar kisebbségi közösség „csehszlovák” szemmel (Gayer Veronika)	206
KISEBBSÉGI JOG	
Messineo, F.: A non-refoulement elvének újraértelmezése a nemzetközi jogban? (Varga Péter)	210
NEMZETI ÉS ETNIKAI KISEBBSÉGEK TÖRTÉNETE	
Kovács, S.: Az emlékezésnek is van sorsa: Dávid Ferenc (Cholnoky Győző)	214
Loth, W.: Helmut Kohl és a valutaunió (Komáromi Sándor)	215
Niedhammer, M.: Jótékonyági alapítványok koncepciója a 19. században a prágai zsidóság körében (Komáromi Sándor)	217
RESUME	221

CONTENTS

STUDIES

CHOOSING MAJORITY SCHOOLS IN MINORITY

Attila PAPP Z.: Majority school choice in minority: from PISA data to the discourses of the Carpathian Basin	7
János MÁRTON: Choice of majority language schools among Hungarian minority pupils in Szeklerland	18
Barna BODÓ: Hungarian youngsters' majority school choice in Arad	31
Ábel RAVASZ: Lasting decisions: choosing schools in Dunaszerdahely/Dunajská Streda	49
Tünde MORVAI: „Double performance.” School choice in the district of Zoboralja/ Podzoborie	60
Éva SZÜGYI: Hungarians in the majority education in Vojvodina	74
Tímea TROMBITÁS: Majority-language school choice in the Vojvodinian diaspora	87
Viktória FERENC: Learning languages, entering higher education, „getting on” – majority school choice motivations in Beregszász/Berehovo	98
Magdolna SÉRA: Dispersed Hungarian communities in the majority education (interviewing experience in Beregrakos/Rakoshino)	122

MINORITY LANGUAGES

Enikő HOPPA: The situation of the Italian Mócheno ethnic minority	137
---	-----

HUNGARY'S NEIGHBOURING POLITICS

Lóránt BALI: The „biography” of the Croatian-Hungarian political relations from the millennium until the present	157
--	-----

CRITIQUE

András ZOLTÁN: On the Ukrainian Language Law	167
--	-----

REVIEW

NATIONAL AWARENESS, NATIONAL AND ETHNIC PROCESSES

Lampl, Zs.: Slovakian Hungarian sense of identity in the last twenty years (Fekete, Zsuzsanna)	172
Knogler, M.-Lankes, F.: Social Models in the Enlarged European Union: Croatia (Komáromi, Sándor)	177

KISEBBSÉGEK NYELVHASZNÁLATA

Beszél Ön „kárpatjai magyarul”?

Márku Anita: „Po zákárpátszki”. Kétnyelvűség, kétnyelvűségi hatások és kétnyelvű kommunikációs stratégiák a kárpatjai magyar közösségben. Ungvár: „Líra” Poligráfcentrum, 2013. 244 p.

A mai Kárpátalja területét mindig is az etnikai-, kulturális- és nyelvi sokszínűség jellemezte. Egy kárpatjai magyar a mindennapi kommunikációja során gyakran találja magát szembe olyan helyzettel, mikor el kell dönteni, hogy melyik nyelven szólaljon meg, használ-e a választott nyelven belül a másik nyelvből származó elemeket. Mindez sokszor nem tudatosan történik, a beszélő az adott szituációhoz igazítja nyelvhasználatát. A döntések mögötti kommunikációs stratégiák kérdésével foglalkozik a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Hodinka Antal Intézete munkatársának, Márku Anitának legújabb monográfiája. A szerző doktori értekezésének kiadásra átdolgozott változata „Po zákárpátszki”. Kétnyelvűség, kétnyelvűségi hatások és kétnyelvű kommunikációs stratégiák a kárpatjai magyar közösségben címmel jelent meg.

A kötet a pszicho- és szociolingvisztika szemléletét együttesen alkalmazva elemzi a kárpatjai magyar közösség nyelvválasztási stratégiáit, valamint az olyan jellemző vonásait, mint a szókölcsonzés, kódváltás. E cél elérése érdekében a szerző több kutatási módszert alkalmazott: a kódváltást és a szókölcsonzést az élőbeszédből származó hanganyagokból, strukturált interjúk átirataiból, a szépirodalomból, a helyi sajtóból, valamint az interneten található közösségi oldalokról gyűjtött korpusz alapján, a nyelvválasztást nyelvhasználati kérdőívek (Rétegzett 2009, Fiatalok 2006) eredményeit felhasználva vizsgálta.

A kötet logikusan egymásra épülő részekből áll. A bevezető után a szerző a kétnyelvűség meghatározása mellett olyan kérdésekre is kitér,

mint a verbális repertoár, kommunikatív kompetencia, nyelvválasztás, kódválasztás. Ismerteti a nyelvválasztási kutatásokkal, a kódváltással foglalkozó hazai, nemzetközi, orosz és ukrán szakirodalmat is. Emellett részletesen bemutatja az interferenciajelenségek, a szókölcsonzés és kódváltás típusait, a kódváltás indítékait kommunikációs, pragmatikai, valamint nyelvészeti és pszicholingvisztikai megközelítésből.

A harmadik fejezetben kerül sor a kutatás során alkalmazott módszerek részletes ismertetésére, a kutatás tervezése során megfogalmazott hipotézisek bemutatására.

A kötet negyedik része a kárpatjai magyar közösség nyelvválasztási stratégiáiról és a nyelvválasztást meghatározó tényezőkről szól. A kérdőíves vizsgálatok eredményei alapján Márku Anita arra a következtetésre jut, hogy a nyelvek között munkamegosztás figyelhető meg: míg a magánszférában szinte kizárólag az anyanyelv használatos, a formális színtér felé haladva egyre jobban dominál a többségi nyelv használata. A nyelvválasztást a beszédtema és a státusz egyaránt befolyásolja. Az adatközlők ukrán/orosz nemzetiségű hivatalos személlyel, felettesükkel munkáról, szakmáról inkább többségi nyelven társalognak, magánbeszélgetéseket közeli ismerőseikkel, munkatársaikkal inkább magyar nyelven folytatnak, ha az illető tud magyarul. A vizsgálat során az is kiderült, hogy a megkérdezettek pozitívan viszonyulnak saját nyelvváltozatukhoz, egy részük negatív attitűdöket táplál az ukránnal szemben. Ugyanakkor a helyi magyarok elismerik a többségi nyelv presztízsét, és hogy Kárpátalján a boldogulás elengedhetetlen feltétele az államnyelv ismerete.

A következő részben a kódváltási típusok és szokások grammatikai és társadalmi aspektusból történő bemutatása található. A fejezetben rengeteg példával illusztrálva ismerkedhet meg az olvasó a kárpatjai magyarság kódváltási szokásaival. A nyelvi rendszer felépítése felől vizsgálva az egyes szekvenciák, a mondat és diskurzus szintjén egyaránt előfordul kódváltás. A vizsgált korpusz alapján Márku Anita azt a következtetést vonja le, hogy a váltás leginkább a tartalmas szavakat érinti, főleg egyszavas kódváltás a jellemző, de nem ritkák a szó szerkezetek vagy az egész mondatos váltások sem. A kötetben a kódváltás pragmatikai okairól is olvashatunk. A kárpatjai magyar közösségben a váltás leg-

főbb funkciója, hogy a beszélő alkalmazkodjon a megváltozott körülményekhez. Nagyrészt egynyelvűek jelenléte miatt történik a nyelvváltás, leggyakrabban idézés céljából, de a megnyilatkozásokban olyanra is szép számmal akad példa, hogy nyelvi játékként, stílushatásként jelenik meg a kódváltás. A fejezetben egy összefoglaló táblázatot is találhatunk a kárpátaljai kódváltástípusokról (12. táblázat, 162–165. old.).

A kötet hatodik fejezete foglalkozik a szókölcsönzés témakörével. A korpuszban összesen 140 adatolt kölcsönző szerepelt, ezek túlnyomó többsége közvetlen kölcsönzés. A közvetlen kölcsönzések listája a 14. táblázatban található (240–243. old.). A legtöbb kölcsönző elem szófaja szerint főnév.

Márku a kölcsönzők típusai mellett azt is vizsgálta, hogy az adatközlők hogyan viszonyulnak a kölcsönzéshez. A többség vélekedése szerint a kölcsönzések hozzátartoznak a kárpátaljai magyarok nyelvváltozatához, ezt azonosítják „po zákárpátszki”-ként, azaz kárpátaljai nyelvváltozatként, saját nyelvhasználatuk markáns jegyeként tekintenek ezekre az elemekre.

A könyv utolsó fejezetében a szerző megkísérel eloszlatni néhány kétnyelvűséggel, kódváltással szembeni nyelvi mítoszt. Az egyik ilyen tudománytalan nézet, hogy egyetlen beszélgetésen belül két vagy több nyelv keverésének eredménye a „zagyva” beszéd, a „bomlott” gondolkodás következménye. A tudományos kutatások azonban – így Márku Anita vizsgálatai is – egyértelműen alátámasztják, hogy a kódváltás valójában nagyon is rendszerezett gondolkodási képességre vall, nyelvileg rendezett diskurzus jön létre a kódváltásos szekvenciákat tartalmazó szövegekben is. A kódváltásnak számos funkciója van a kétnyelvű közösségekben, a kódváltások révén olyan rejtett jelentések fejezhetők ki, melyek segítik a beszélőket kommunikációs céljaik elérésében.

Márku Anita könyve átfogó képet nyújt a kárpátaljai magyarság nyelvhasználati szokásairól. A szerző olvasmányosan fogalmaz, nagyszámú példaanyaggal támasztja alá következtetéseit. A kötet rávilágít arra, hogy az egymás mellett élő népek, nyelvek, kultúrák mindig is hatottak és hatnak egymásra, s a kárpátaljai magyar nyelvhasználatnak szerves részét képezik a kétnyelvűségi jelenségek.

A tartalmas kötet érdekes és értékes olvasmány lehet mindazok számára, akiket érdekel, hogy hogyan is beszélnek, írnak a Kárpátalján élő magyarok. Márku Anita kötete arról szól, hogyan használják anyanyelvüket a kárpátaljai magyarok abban a kívülálló számára egzotikus világban, ahol az átlagember nem csak egy nyelvet ért, többféle írásrendszerben írott szövegeket is képes elolvasni; azt mutatja be a szerző, hogy miként befolyásolja a helyi magyarok kommunikációs stratégiáit, azonosságtudatukat, a nyelvekhez fűződő viszonyukat, nyelvi közléseik szerkezetét és jellegét a többnyelvű, kulturálisan heterogén környezet.

Tóth Enikő

A nyelv mint a nemzeti azonosság tükré: Svájc példája

Ódor László: *Svájc él a nyelveiben is, avagy Svájc a nyelveiben is él* = *Korunk*, 3. évf. 2013. 11. sz. 3–10 p.

A szerző négyéves svájci diplomáciai szolgálat után hazatérve 1994-ben kezdte meg a Budapesti Corvinus Egyetemen egy svájci központ létrehozását. A legfontosabb tapasztalata a tanítás során az volt, hogy a svájci egyediség szempontjából leglényegesebb dolgokat a német anyanyelvű diákok sem értették. A nyelvi eltérés nem a tájnyelvi különbségekben ölt testet (hiszen ez a „valódi” német nyelvterületen is létezik), hanem magukban a szavakban, a szókincsben, az egyedi jelenségeket illető egyedi szemantikában rakódik az írott nyelv élére.

A valóságban többről van szó. A másság valósága gondolkodási egyediséggel jár, mert a svájci német „normális” német szavak formai egyezése nem jelenti a valódi jelentés felismerését.

A szerző ilyen megfontolásokból alkotott meg egy német-szótárt, amely tulajdonképpen a svájci társadalmi kultúra szótára. A svájci világ speciális német szavait szaknyelven Helvetismennek nevezik, és a szerzőben felmerült az ötlet, hogy jó lenne a szótárt magyarul is kiadni.

Külön is jó oka van a szándék megvalósításának, mert nálunk sokkal nagyobb jelentősége van a nyelvnek, mint szubkontinensünk nyugat-